

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 23, брой 10
6 ноември – 8 декември

Борис Попиванов

Местните избори не дадоха предимство на никоя партия и не поставиха под съмнение правителствената формула.

Конституционните промени в крайна сметка увеличават политическата несигурност.

Съществува амбиция за монополизация на икономическия процес в рамките на триъгълника ГЕРБ – ПП-ДБ – ДПС.

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 23, брой 10
6 ноември – 8 декември

Съдържание

1.	ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА	2
2.	ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО	4
3.	СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА	7
4.	ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ	11

1

ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА

Напрежението Европа-Русия. Запазва се основната геополитическа ос на българската външна политика. Тази ос има ключово значение, защото представлява един от легитимиращите фактори на правителството и мнозинството. Заедно с това, геополитическото разделение рамкира и позициите в националния политически дебат. Срещу твърдите защитници на „евроатлантизма“ стоят не привърженици на Русия, а политически актьори, които капитализират внушението за „български национален интерес“ по отношение на конфликта в Украйна.

„Евроатлантическият“ вектор бе символично потвърден в речта на българския министър-председател Николай Денков пред Европейския парламент. Денков изтъкна, че войната на Русия срещу Украйна е всъщност война срещу Европа, а това изисква единство и мобилизация. Посланието не е ново. То е общосподелено сред европейските елити, макар и все по-рядко съобщавано. Три пункта заслужават допълнително внимание. Първо, българският премиер едва ли спечели голяма подкрепа с твърде опростенческата си версия за мирно и военно наследство на Европа, прехвърляйки към последното с отрицателен знак Юлий Цезар, Карл Велики и Наполеон Бонапарт. Второ, Денков представи русофилството като изкуствен продукт на руските хибридни интервенции. Според него, изглежда, про-руски настроения не биха съществували ако не са активно подклаждани от руската държава. И трето, въпреки тържественния момент речта на премиера бе остро критикувана от български евродепутати, изразяващи съмнение в автентичния евроатлантизъм на премиера и кабинета.

Разделението Русия-Запад в крайна сметка служи като повод за междупартийно състезание по евроатлантизъм. Партиите от мнозинството предложиха, с водещата роля на ГЕРБ и Движението за права и свободи (ДПС), предоставяне на български бронетранспортъори на Украйна, а само две седмици по-късно – и на български ракетни комплекси. В първия случай ветото на президента Румен Радев бе очаквано; очаквано бе и решението на парламентарното мнозинство да не се съобрази с него.

По-интересна е липсата на яростна полемика по тези военнополитически въпроси. В свое изказване Радев също така нарече „грешка“ контранастъплението на Киев във войната, но получи критики предимно от украинската посланичка в София. Вероятно настоящият етап от войната в Украйна не дава основания на българските политици за реторически ентузиазъм. Трябва все пак да се отбележи, че разнобой в гледните точки не се свежда до отношенията между мнозинството и президента, но е характерен и за самите участници в мнозинството. ГЕРБ и ДПС като цяло имат амбицията да докажат по-категоричен евроатлантически ангажимент от този на „Продължаваме промяната – Демократична България“ (ПП-ДБ). Това пролича и в случая с форума на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, проведен в Скопие. Не друг, а представителката на ГЕРБ в правителството, външният министър Мария Габриел, опита да затрудни, доколкото е възможно, появата на руската делегация в Скопие, като наложи забрана на членове на делегацията да летят над България. Впоследствие, вече в рамките на форума, Габриел демонстративно напусна заседанието по време на изказването на руския си колега Сергей Лавров, и дори направи специално изявление.

Казусът „Лукойл“. Сюжетът с бургаската петролна рафинерия, притежавана от „Лукойл“, премина през драматични обрати, за да стигне до първоначалната позиция. Изглеждаше сякаш ГЕРБ и ДПС искат незабавно да се прекрати дерогацията за внос на руски петролни продукти, а ПП-ДБ настояват тя да остане колкото се може по-дълго. Споразумението между трите формации предвиди компромисния вариант от 1 януари 2024 г. да отпаднат квотите за износ на руски петрол, а от 1 март – и дерогацията като цяло. По-късно изведнъж ГЕРБ и ДПС се върнаха към претенцията си за незабавна отмяна на дерогацията и започна нещо като взаимно изнудване. После отново се разбраха за посочените дати през януари и март. В крайна сметка единствената по-съществена новина от тази динамика е, че вероятността „Лукойл“ да продаде рафинерията се увеличи и бе

практически призната от компанията. Едва ли е изненада, като се вземе предвид националната и международна атака на българската държава срещу този обект. Въпросът за бъдещето на рафинерията остава открит. Слуховете са разнообраз-

ни и визират приближени до управляващите партии фирми. Важна за крайния изход от ситуацията е упорито поддържаната версия, че проблемът е геополитически и става дума за борба с руското влияние в България.

2

ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО

Правителството и парламентарното мнозинство. Видимата нестабилност на мнозинството е поразителна. Последните седмици се характеризират с непрекъснати взаимни обвинения между трите участващи формации, ГЕРБ-СДС, ПП-ДБ и ДПС, с искания на оставки на различни министри и с ултиматуми за оттегляне на подкрепата и сваляне на кабинета. Очевидно е, че резултатите от местните избори не дадоха осезаемо надмощие на никого. Претенциите за повече национална власт на никоя политическа сила не могат да бъдат убедително оправдани с току-що установена местна хегемония. Ето защо традиционните напрежения и сблъсъци се завръщат с пълна сила. Високата доза на възбуда и изнервеност личи и от използвания в комуникацията между партиите речник – „игри“, „циркове“, „момченца“, „лица“. Сложните сделки между тези партии на различни нива на управлението и в различни ресори силно затрудняват наблюдателя да се ориентира по кои теми има съгласие и по кои не. Споменатият пример с дерогацията на руски петрол е показателен за многократни ревизии на едно и също решение. Друг пример от същия тип е решението на здравния министър Христо Хинков да уволни директора на болницата „Пирогов“ – решение, което също претърпява незабавни ревизии в едната и в другата посока. Всичко това се отразява пряко върху общата политическа ситуация. Достатъчно е да се посочи, че заради скандала с дерогацията ГЕРБ и ДПС отказваха да подкрепят кабинета по повод на внесения вот на недоверие, но после го подкрепиха, а заради скандала с болницата същите партии отказаха да подкрепят проекта за държавен бюджет, но после си оттеглиха отказа.

Правителството е колективен орган, само че процесите в него също не позволяват да се идентифицира някаква ясна йерархия. Правят впечатление „сепаратизмът на министрите“ и откритата конфронтация на някои от тях с партии от мнозинството. Министърът на електронното управление Александър Йоловски поиска защита заради заплахата с физическа разправа от страна на съпредседателя на коалицията-мандатоносител (!) Кирил Петков. По отношение на вътрешния министър Калин

Стоянов, премиерът Денков стигна дотам да му поиска оставката и да заплаши със своята собствена оставка ако не я получи. Част от партиите поискаха оставката и на здравния министър Христо Хинков. Промяна в правителството (засега) обаче няма. Обясненията са ясни. Министрите не чувстват безспорен авторитет в рамките на кабинета и си позволяват поведение и послания, които при други условия биха довели до незабавно отстраняване. Нещо повече, тези министри по всяка вероятност съзнават, че при едно по-сериозно напрежение в техните ресори няма кой да ги защити, и затова търсят подкрепа за себе си и извън средите на правителството. А партиите, подкрепящи правителството, се опасяват, че една оставка на министър може да провокира политическа криза и да доведе до неконтролируем процес на амбиции за министерски рокади, и на този етап твърдо предпочитат да пазят статуквото.

Мнозинството извежда на преден план няколко различни центъра на власт – или поне се опитва да легитимира няколко. ПП-ДБ като коалиция настоява, че властта се намира в правителството и го представя чрез формулата „Денков-Габриел“, за да индикира отговорността на ГЕРБ към самия кабинет. Често пъти ще чуем твърдения, че всички важни решения се вземат съвместно от премиера Денков и външния министър Габриел. Успоредно на това, Денков участва в постоянна задочна полемика с председателя на Парламентарната група на ДПС Делян Пеевски относно целите, приоритетите и ограниченията на правителството. Размяната на реплики между тях, която се случва на всеки 2-3 дни, може да се обобщи като усилие на Пеевски да лансира парламента (и себе си като негов неформален „говорител“) за възложител на задачи на правителството, и като контра-усилие на Денков да оспори подчинената си функция. Същевременно ключови политически инициативи (последната от които е предложението за предоставяне на ракети на Украйна) не се анонсират от правителството, нито от парламента, а от една особена „тройка“ в състав съпредседателя на ПП Кирил Петков, лидера на ГЕРБ Бойко Борисов и Делян Пеевски, които

увековечават идеите си в писмени документи с техните подписи. И за да станат нещата още по-сложни, другият съпредседател на ПП, финансовият министър Асен Василев, сякаш огражда „свое“ политическо пространство на влияние, в което ДПС има щедро място.

Кабинетът „Денков“ формално възникна като правителство с водещата роля на ПП-ДБ и поддържаща на ГЕРБ. Геополитическите и конституционните съображения разшириха мнозинството до участието на ДПС. Първоначално от ГЕРБ нямаха нищо против да насърчават включването на ДПС, за да могат да балансират властовите апетити на ПП-ДБ. Само че ДПС бързо се еманципира от схемата на ГЕРБ и влезе в самостоятелна роля, която далеч невинаги се ограничаваша до подкрепа за ГЕРБ, а все по-често е сложна игра и с едните, и с другите. Тази конструкция на сглобката обуславя както постоянните скандали, така и бягството от реална отговорност. Може да се проследи по развитието на важните теми за властта в последните седмици.

Конституционните промени стигнаха до своя финал, но по начин, който усили несигурността, вместо да я разсее. Партиите от мнозинството така и не внесоха яснота какво окончателно ще бъде прието от първоначалния конституционен проект, какво ще отпадне и ще има ли нещо неочаквано да влезе в последния момент. Независимо от уверенията, основният закон се прекроява без консенсус по точните параметри, в ситуация на договорки, при която всяка от трите формации ПП-ДБ, ГЕРБ и ДПС иска да разгърне конституционните промени като „свои“, но същевременно ги пропагандира като смисъл на съвместната дейност с другите.

Парадоксално се разви и сюжетът с втория вот на недоверие срещу кабинета „Денков“, внесен от „Възраждане“, Българската социалистическа партия (БСП) и „Има такъв народ“ (ИТН), и посветен на сектора отбрана и национална сигурност. Вотът, съгласно очакванията, се оказа неуспешен. Безпрецедентно за новата българска история, обаче, бяха необходими две седмици и три гласувания, за да се стигне до отхвърляне на вота. Самите партии от мнозинството отказваха да участват в гласуванията не защото споделят недоверието към правителството, а защото си отправят една на друга ултиматуми за дерогацията на руски петрол. Но не само беше странно, че няма кой да защити кабинетът в залата на парламента. Дългият период на процедурата бе съпътстван от призивите на премиера Денков към президента Радев да освободи председателя на ДАНС Пламен Тончев и към вътрешния министър Калин Стоянов да си подаде оставката. Причините за това напрежение бяха различни, но така или иначе мнозинството на практика потвърди оценката на опозицията за провал в сферата

на сигурността. Когато един премиер смята, че водещите фигури в сектора, каквито са вътрешният министър и началника на най-важната контраразузнавателна служба, са се провалили, то това индиректно означава и самопризнание за провал на политиката в същия сектор.

Битката в мнозинството за назначения и разделенията на квоти между „наши“ и „ваши“ проличаха грубо по много поводи, сред които номинацията за подуправител на Националната здравноосигурителна каса, провокирала взаимни заплахи с бойкот, включително на гласуването на държавния бюджет. В „ябълка на раздора“ се превърнаха многохилядните протести на футболни фенове в София срещу ръководството на Българския футболен съюз, кулминирали в кървави сблъсъци с полицията и сериозни материални щети. От правителството и ПП-ДБ искаха да използват случая за да отстранят вътрешния министър, номиниран от ПП-ДБ, но подозиран в отдавнашна тайна колаборация с ГЕРБ. От ГЕРБ и ДПС защитиха Стоянов и настояха за оставката на министъра на младежта и спорта. Въпросният министър няма отношение към охраната на спортни и протестни прояви. Интересното е, че ПП-ДБ, след неуспеха да махнат Стоянов, се задоволиха да уволнят заместника му Стоян Темелкиев, защото отговарял за оперативната дейност на министерството. Истинският оперативен ръководител, главният секретар Живко Коцев, обаче не беше посочен, макар да носи най-голяма институционална отговорност за драматичното развитие на безредиците в центъра на столицата. Само че Коцев получи поста си преди два месеца след тежък сблъсък на правителството с президента, довел до оставката на предишния главен секретар Петър Тодоров и замяната му с близкия до мандатоносителя Коцев. Следователно на Коцев – вместо да бъде уволнен – бе възложено да разследва цялата история.

Приключилите местни избори, от своя страна, разшириха вътрешните противоречия между партиите в мнозинството до реорганизацията на управлението в общините. Десетки бяха случаите, в които председател на общинския съвет не можеше да бъде избран от първия път, а обичайните сложни договорки ескалираха до ултиматуми и саботаж. Може би все пак най-ярък пример е София, която остана повече от месец след вота без председател на Общинския съвет. Няколко поредни гласувания не осигуриха на кандидата на ПП-ДБ Борис Бонев необходимото мнозинство. Обявил се решително срещу ГЕРБ, Бонев нямаше как да получи тяхната подкрепа, а по различни причини бе неприемлив и за другите партийни групи в местния парламент. По такъв начин, въпреки победата на ПП-ДБ в столицата,

нова политическа ситуация не се очерта. Новоизбраният кмет Васил Терзиев не само е проверяван заради изборните резултати, но и не може да намери свое мнозинство, а и за броени седмици се сблъска с проблеми, които демонстрираха безпомощността на общинските институции – протестите на футболни фенове, снежната буря и хаоса със сметоизвозването. ГЕРБ загуби местния вот в София с унизителното трето място, но седмици по-късно внушава самочувствието, че предлага решения на проблемите и контролира местната инфраструктура.

Президентът. Подобно на предизборния месец, и след изборите държавният глава Румен Радев предпочете по-дистанцирано поведение, което не го изправя в постоянен вербален сблъсък с управляващите, но укрепва функцията му на алтернатива. Радев препотвърди отрицателната си нагласа към предоставяне на оръжие за Украйна (с наложено то veto върху решението на парламента) и даде на правителството да разбере, че няма да се поддаде на натиск за никакви персонални назначения (във връзка със съдбата на председателя на ДАНС).

Две са важните теми, които ще определят ролята на президента през следващата година. Едната е свързана с конституционните промени, и по-специално с начина на формиране на служебни кабинети. Лишен от свободата на избор на персонален състав на Министерския съвет, Радев би бил автоматично изключен като фактор в борбите за надмощие на партиите от мнозинството. Обратно, със запазени правомощия при политическа криза, той би бил възпиращ фактор за всякакви по-резки движения на партиите в изпълнителната власт. Втората тема е подписката за референдум за националния празник, чийто краен срок изтича. Президентът официално не е ангажиран с подписката, но тя неизбежно ще бъде разглеждана като негов успех или провал. В този смисъл проверката на компетентните органи за валидността на подписите може да доведе до ситуация, в която Радев диктува политическия дневен ред. Слуховете, че инициативният комитет за референдума ще прераства в партия под егидата на Радев, тиражирани от съветници на президента, едва ли почиват на никакви непосредствени планове, но поддържат напрежението в политическия елит.

3

СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА

ГЕРБ-СДС. Успехът на местните избори утвърждава доминацията на ГЕРБ, но отливът на гласове в големите областни центрове не легитимира претенцията за победа. В края на предизборната кампания фокусът на атаката бе насочен пряко срещу ПП-ДБ, а залогът на вота бе издигнат до съдбата на правителството. И действително, лидерът на ГЕРБ Бойко Борисов успоредно с втория тур на изборите свика „национално съвещание“ на своята партия във Велико Търново с предупреждението, че ще обсъждат дали да останат в мнозинството или да напуснат. Този ход явно имаше за цел да блокира евентуалната еуфория на ПП-ДБ от победата във водещи градове в страната. Целта обаче не беше постигната. Събитието във Велико Търново може спокойно да се окачестви като провал, и бе запомнено само с измъченото и объркано слово на Борисов за голямата му отговорност. Можем да допуснем, че Борисов не съумя да изиграе докрай своята игра заради бруталната намеса на ДПС, което чрез своя основен говорител Делян Пеевски декларира, ден преди Велико Търново, че правителството се запазва и няма опасност за него. Фактически ГЕРБ се превръща в заложник на политическите планове на ДПС, след като дълго време ГЕРБ бе доминиращата партия в техните отношения. Проблемът на Борисов с ДПС идва оттам, че той много държеше те да бъдат интегрирани в мнозинството, поради убеждението, че няма да имат друг избор освен да подкрепят ГЕРБ срещу ПП-ДБ, но ДПС, веднъж прието като „пълноправен“ участник в тази конфигурация, се ориентира към собствена политическа линия със собствени срокове, различни от тези на ГЕРБ. Гледната точка, че ДПС е в твърде висока степен политически демонизирано и изолирано, за да проявява самостоятелност, е крупна политическа грешка на Бойко Борисов.

Ето защо към настоящия етап ГЕРБ няма полезен ход. Борисов съзнава, че от него не зависи нито дневния ред на правителството, нито сроковете му на функциониране, нито дори конституционните промени. По традиция в такива моменти Борисов започва да изчаква, за да се промени от само себе си самата ситуация, и да открие в новите условия нов политически шанс за пробив.

„Продължаваме промяната – Демократична България“ (ПП-ДБ). Победите на коалицията на местния вот в общини като София, Варна или Благоевград не са никакъв невъобразим успех, но са сигурно свидетелство за вкореняване в българското общество. Централният въпрос пред ПП-ДБ от такава гледна точка се оказва да излязат от капана на ГЕРБ и ДПС и да запазят максимален контрол върху правителствената политика, без да понесат цялата отговорност за решения, наложени от партньорите. С геополитическата активност на ГЕРБ и ДПС, особено по аферата „Лукойл“, става много трудно за ПП-ДБ да съхранят монопол върху евроатлантическата ориентация на България. Стремехът на правителството да отложи края на дерогацията започна да се възприема като непоследователна русофобия. ПП-ДБ опитва да компенсира това впечатление, като завръща темата за корупцията в политиката – тема, по която традиционно ГЕРБ и ДПС се намират в отбранителна позиция. За повод послужи Международният ден за борба с корупцията, но следва да се спомене и словото на премиера Николай Денков пред Европейския парламент. В Страсбург Денков изрично подчерта, че разделителните линии в българското общество са две, не само между Европа и Русия, но и между корупцията и антикорупцията. По всяка вероятност това се вписва в усилията за реновиране на „старо“ предимство пред партньорите след осезаемото изоставане по евроатлантическите въпроси.

След местния вот ПП-ДБ действително изглежда по-силна, но не е ясно дали това значи и по-единна. Вътрешната диференциация в ПП между Кирил Петков и Асен Василев този път сочи нарастващо предразположение на Василев и неговото обкръжение (включително бившия министър на иновациите Даниел Лорер) към сближаване с ДПС по бюджетната политика, контрастиращо с все по-активния диалог между Кирил Петков и ГЕРБ. Отношенията между ПП и ДБ не бива да се подценяват в това уравнение. Неочаквано за мнозина прозвуча изявлението на съпредседателя на ДБ Христо Иванов, че във формацията стартира „вътрешнопартиен идеен дебат“. Предназначението на този дебат

според Иванов е избор на политическо семейство в ЕС и ориентация към център-дясното пространство, за да бъдат представявани „десните хора“ в България. Всъщност изборите за Европейски парламент не са толкова далеч (само след 5 месеца), а и става все по-сигурно, че преди европейските избори в страната няма да се проведат други. Проблемът пред ПП-ДБ е идеологическата хетерогенност на формацията. Конструирана, за да въплъти единството на „силите на промяната“ в национални условия, в интернационален план същата формация клони към поне три европейски партийни фамилии – християндемократическата, либералната и зелената. Съвместното явяване на европейски избори, като коалиция, би било заредено с редица въпросителни. Но и обратно, разпадането на коалицията за европейския вот би било трудно разбираемо за избирателите. Като че ли сигналът на Христо Иванов е в посока раздалечаване между формациите. Логично възникват и спекулациите дали ДБ не предприема първи стъпки за откъсване от орбитата на ПП и напускане на твърде обременителната управленска коалиция. Идеиният дебат, за който призовава Иванов, трябва да протече след конституционните промени, когато един от ключовите мотиви на ДБ за участие в коалицията би отпаднал. Само че идейният дебат, какъвто и смисъл да се влага в него, крие рискове не просто за съюза с ПП, но и за вътрешната стабилност на ДБ. Проведеното Национално събрание на Зеленото движение, част от коалицията ДБ, доведе до надмощие на „автентичните“ еколози над „партийните“, или другояче казано, на обкръжението на Борислав Сандов над това на Владислав Панев. По такъв начин Зеленото движение все повече се ориентира към старите си корени и произхода си в социалните движения и неправителствения сектор от началото на века, а така и към по-малка гъвкавост в коалиционните отношения. На другия фронт са позициите на „Демократи за силна България“, също част от ДБ. Партията, загубила внушителна част от своите членове и симпатизанти, все повече се утвърждава като машина за натиск и назначения в сферата на регулаторите и сигурността. А това вече ограничава пространството за чисто политически маневри. Най-после, за един от големите успехи на ПП-ДБ се считаше коалицията със „Спаси София“ за местните избори в столицата. Сделката за тази коалиция предвиждаше отказа на Борис Бонев, лидер на „Спаси София“, да се кандидатира за кмет, в замяна на избора му за председател на Общинския съвет. След изборите обаче пролича, че ПП-ДБ лоялно изпълнява ангажимента си да номинира Бонев, но не прави абсолютно нищо, за да му намери мнозинство. Ето защо Бонев бе принуден да се оттегли, а ПП-ДБ бяха видимо доволни да оставят един бъдещ претендент за власт в столицата извън голямата игра в Столичната община. Политическият ефект все пак е налице, и той не

може да не се измерва с пукнатина в отношенията между „Спаси София“ и ПП-ДБ.

Движение за права и свободи (ДПС). Оставката на председателя на ДПС Мустафа Карадайъ беше от давна предизвестена. За нея се говореше още от времето на политическата криза през 2021-23 г. и „късите“ парламенти. Тогава се коментираше също, че ДПС не би допуснало такава промяна на върха да се случи в хода на политическа нестабилност или по време на предизборна кампания – образно казано, да се сменя конят когато каретата е в реката. Донякъде изненадващ все пак беше моментът на оставката, непосредствено след местните избори, на които ДПС се представи много добре. Официални мотиви не бяха огласени. Тиражирани бяха „полуофициални“ коментари, че Карадайъ се е бил самозабравил и изолирал, което налагало намесата на почетния председател Ахмед Доган. Понесоха се и слухове, че Карадайъ е бил в по-тесни връзки с Турция, отколкото било редно, и по такъв начин застрашавал политическата независимост на партията. Аналогията с бившия председател Лютви Местан, скрил се в турското посолство след своето отстраняване, е очевидна, асоциациите, събудени от нея – също. До известна степен Карадайъ насърчи тази аналогия с избора си на първа публична проява след оставката да бъде пред паметник на Ататюрк в Турция. Без да разполагаме с по-задълбочена информация, наличните данни говорят, че тези хипотези са по-скоро пресилени. Карадайъ не успя нито да разшири влиянието на партията, нито да я изведе от второстепенната роля в българската политика.

Въпросът за наследника на Карадайъ има ясен отговор – Делян Пеевски. Първоначално Пеевски стана съпредседател на Парламентарната група на ДПС, после и председател след Карадайъ, а накрая афишира кандидатурата си за най-високия пост на насрочения за февруари партийен форум. Ахмед Доган на свой ред нарече Пеевски „феномен“ и направи всичко възможно да подсказе, че той е неговият избор за лидер. Множество коментатори изразиха съмнение, че ще стане точно така. Все пак трябва да се има предвид, че Пеевски е най-сатанизираният човек в най-сатанизираната партия. ДПС, също така, е политическата сила, която не може да съществува спокойно в условия на вражда с Анкара, но заедно с това има амбицията да бъде първостепенен гарант за евроатлантическата ориентация на България. Две от първите неща, които могат да бъдат казани за Пеевски, са че той от години има забрана за влизане в Турция и е санкциониран по глобалния закон „Магнитски“. Тогава дали наистина той е фаворитът? В такива ситуации поведение на ДПС е предсказуемо. Изборът на нов лидер трябва да бъде послан с увереност, а не с ненадейни обрати. Ахмед Доган обича да повтаря, че неговата партия би добила водеща роля в страната

само ако начело ѝ застане етнически българин. По време на отстраняването на Местан Доган бе заложен на трима съпредседатели преди официалния избор на Карадайъ. Днес Доган лично поема оперативното ръководство на партията. Само по себе си това е ясен знак, че той също толкова лично иска да убеди елита и актива на партията, че стои зад Пеевски, а Пеевски е негово, на Доган, продължение, но „с други средства“.

С кандидатурата на Пеевски се казва, че Турция ще има в лицето на ДПС равностоен партньор, но не и подчинена структура, че западните съюзници трябва да се примирят, че не те ще определят кой води евроатлантическата политика на страната, и че българското обществено мнение трябва да преглътне решенията на ДПС като демократични, а не собствените си морални фрустрации. Ожесточеният диалог между Пеевски и премиера Николай Денков, при който Пеевски непрекъснато атакува премиера, оспорва решенията му, настоява за преразглеждането им, иска отчети и дори системно го обижда, придобива двойно значение. Първо, българският политически елит трябва да свикне, че Пеевски е новата изгряваща звезда на българската политика, защо не и бъдещ премиер, както самият той често подсказва. И второ, членовете и симпатизантите на ДПС трябва да видят с очите си, че кандидатът за техен лидер е ключовата фигура в държавата, което го прави безалтернативен за партията. Разбира се, не бива да се подценяват арогантността и бруталността, с които протича тази процедура по легитимация. Понякога те могат да имат обратен ефект.

ДПС към настоящия етап няма интерес от нова правителствена конфигурация или от предсрочни избори, защото няма гаранции, че те биха увековечили новата по-важна роля на партията. Каквото и да стане, на дневен ред са поне европейските избори. Те са важни, първо, защото кореспондират с „евроатлантическото“ знаме на ДПС, и второ, защото традиционно се отличават с ниска избирателна активност и позволяват на партиите със сплотен електорат като ДПС да изпъкнат напред. Това би било фундаментален тест за ДПС, не само за Пеевски, но и за Илхан Кючюк, „европейското лице“ на партията, отдавна разглеждан и като претендент за лидерското място.

Българска социалистическа партия (БСП). Непосредствено след местния вот ръководството на БСП изнесе впечатляващи данни за изборни успехи и обяви констатацията си за „завръщане в местната власт“. Данните на Корнелия Нинова и нейното обкръжение, както отдавна е доказано, са преувеличени. Силните „червени“ кандидати са единственото спасение на местните позиции на партията, но те няма за какво повече да разчитат на националното ръ-

ководство. На българската общественост също така стана пределно ясно, че впечатляващият резултат на Ваня Григорова в състезанието за столичен кмет се е случил не благодарение на Нинова, а въпреки нея.

БСП заслужава адмирации за своята парламентарна реторика. Това е партията, която в най-висока степен успява да изпълни със съдържание разбиранието за опозиция. Критиките на социалистическите депутати срещу мнозинството, неговите политики и най-вече неговите двойни стандарти са точни и силни. Те обаче нямат почти никакъв публичен ефект заради маргиналното значение, което БСП е придобила в масовото съзнание. Новата амбиция на Нинова да преодолее тази непоклатима маргинализация я тласка към различни инициативи, от които специално заслужава да се спомене идеята за ляво-център-патриотичен блок. Лансирана лично от Нинова в телевизионно интервю и впоследствие разпространена от нейни най-близки сътрудници в различни медии, въпросната идея се свежда най-общо до съглашение между 16 леви, центристски и националистически партии за „мрежа“ или „фронт“, които имат съвместни позиции по основните проблеми на страната. Съображенията на Нинова за такова съглашение почиват на вътрешни и международни мотиви. Във вътрешен план се изтъква плодотворното изборно партньорство между тези формации в различни общини, както и обстоятелството, че те са „съмишленици“ по най-важните теми на нацията. Международният контекст според Нинова се формира от примера на словашкия политик Роберт Фицо, който е показал как в социалистическия лагер следва да се защитават твърдо консервативни и национални позиции в диалог и партньорство със съответните партии. Нинова пряко посочва ВМРО и партията „Български възход“ на бившия премиер Стефан Янев като участници в бъдещия фронт, който ще започне да функционира още във връзка с бюджета за 2024 г. и конституционните промени. Засега фактите показват, че замисленият фронт жъне пълен неуспех още преди да бъде създаден. ВМРО и „Български възход“ се разграничиха публично от Нинова и заявиха, че никой изобщо не е говорил с тях за подобни инициативи. Съвместни декларации за бюджета или конституцията липсват. Партията на европейските социалисти, която вече е отстранила Фицо и неговата партия за идеологически и политически неприемливо поведение, заплаши за първи път официално БСП с прекъсване на членството. Нинова, която обича да се конфронтира с европейската си партийна фамилия по всякакви поводи, в случая отказа да коментира, по нейните думи, „слухове“. Тя добре разбира, че колкото и да е разклатен образът на Партията на европейските социалисти в българското ляво пространство, едно изключване на БСП ще се схване като задълбочаване на изолацията, а не като еманципация от зависимостите. Не на по-

следно място, каквито и надежди да храни Нинова, че с разнообразни мрежи и фронтове може да надделее над „Възраждане“ в националистическото пространство – каквато от няколко месеца насам е очевидната цел на председателката – подобни инициативи представляват доста грубо отрицание на всички леви и социалистически принципи. Нинова дълго време спекулираше, че лявото, защитавано от европейските социалисти, не съвпада непременно и еднозначно с лявото, както го виждат българските социалисти. В това съждение има известни основания, но то е напълно надмогнато. Нинова вече не говори за никаква версия на лявото, а за коалиции, и то между „съмишленици“, с партии на радикалния национализъм и антисоциализма.

Местните избори породиха нова надежда за лявото в България със силния изборен резултат на общия ляв кандидат за кмет на София Ваня Григорова. Ръководството на БСП направи всичко възможно да внуши, че няма нищо общо с Григорова и че тя има някакви предполагаеми задкулисни

отношения с ГЕРБ. Независимо от всичко, медийният и обществен интерес към бъдещите политически планове на Григорова бе подчертан. От една страна, тя допусна политическата грешка известно време да фокусира дебата върху своите лични емоции и напрежения, породени от кампанията. Прекомерният акцент върху посланията в първо лице, единствено число, създава и опасността от изолация, от внушение за липса на съюзници. Софийската организация на БСП, която все пак носи основната отговорност за номинацията на Григорова, допринесе за този ефект чрез дискретното си дистанциране от нея.

„Има такъв народ“ (ИТН). Поведението на партията на Слави Трифонов в следизборния период, колкото и да изглежда атрактивно, всъщност е дълбоко логично и почива на вече традиционната им практика – шумна опозиционна тактика, надхвърляща границите на добрия тон в името на шоуто, съчетана с далеч по-малко шумен отказ от реално противопоставяне на властта и нейните практики.

4

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ

Българската политика след местните избори се завръща във вече обичайното си русло. Няма нова политическа ситуация. Следователно партиите се стараят да си извоюват предимства с вече установената практика на ултиматуми, натиск и бягство от отговорност. И все по-успешно. През ноември и декември се разбра окончателно, че ПП-ДБ не контролират собственото си правителство. Всяка тема от дневния ред на управлението се свежда до подобни комбинации на различни равнища. Това за съжаление прави все по-непредсказуемо КАК ще се управлява, запазвайки обаче яснота относно КОЙ ще управлява.

Външнополитическата динамика е подчинена на същата логика. Нито Украйна, нито Шенген са важни сами по себе си за партиите в управлението, а само като поводи за конструиране на идентичност и легитимност. Фрапантното нежелание да се дискутират по същество такива теми го доказва достатъчно ясно. Във фокуса са решенията, без всякакво значение каква е мотивацията за тях.

Финализацията на конституционните промени и надвисналото изчерпване на оръжейните запаси на България хвърлят нова светлина върху проблема за оцеляването на правителството. Амбицията всичко, с което това правителство е легитимирало себе си (да промени основния закон, да спре влиянието на президента и да даде оръжие на Украйна), да бъде постигнато преди Коледата на 2023 г., оставя открито питането какво ще легитимира мнозинството през новата 2024 година. Отговори няма. Разбира се, след по-малко от два месеца предстои „ротацията“ на Николай Денков с Мария Габриел. Отдавнашни са предположенията, че тази ротация може да не се състои и да доведе до разпускане на парламента и предсроч-

ни избори заедно с европейските през май. Това е напълно допустима хипотеза. Но не бива да се изключва и че този модел на управление, основан на „пробите“ и „грешките“, на ултиматумите и пазарлъците, би оцелял и след кризата на ротацията, просто защото участващите в него партии не виждат за себе си алтернативен вариант, който е едновременно по-добър и сигурен.

Поведението на президента Радев и неговите политически инициативи през януари и февруари несъмнено ще упражнят влияние върху крайното решение. Ще проличи и в каква степен протестният вот, надигнал се с кампанията на Ваня Григорова, ще намери свое политическо представителство.

Засега изглежда, че правителствената формула е по-скоро стабилна. Същото не може да се каже за обществената формула. Социално-икономическите проблеми на хората, нарастващи в зимния сезон, се намират тотално извън дневния ред на политическите сили. Бодри изявления за по-високи доходи и пенсии с новия бюджет заместват каквито и да било реални икономически политики. Два факта остават недостатъчно оценени, макар и широко коментирани. Първият е свързан с печално ниския резултат на българските ученици в европейските тестове за функционална грамотност, а вторият – с масовите синдикално организирани протести на пътни работници и културни дейци. Едното изисква разговор за образованието и стратегическите цели на държавата – нещо, което сегашното управление е абсолютно неспособно да осъществи. Необходими са други участници в диалога. Другото пък говори за нарастваща синдикализация на българското общество и дава надежди за нова социална активизация в бъдеще. Възможни са други участници в социалните инициативи отдолу.

ЗА АВТОРА

Д-р **Борис Попиванов** е доцент по политология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Изследванията му са концентрирани в областта на политическите идеологии, теорията и историята на лявото, както и българския преход.

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Жак Папаро | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
bulgaria.fes.de

Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Фондация Фридрих Еберт България издава „ПОЛИТ-БАРОМЕТЪР“ от 2000 година насам, анализирайки актуалните и дългосрочни политически процеси и идентифицирайки тенденциите в българската политика със специален фокус върху политически партии като главни актьори на демокрацията.

В ситуация, в която качеството и безпристрастността на българските медии са под въпрос, имаме за цел да предоставим на българските и чуждестранните читатели научна основа за по-нататъшна политическа дискусия.

bulgaria.fes.de

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 23, брой 10
6 ноември – 8 декември

Местните избори не дадоха предимство на никоя партия и не поставиха под съмнение правителствената формула.

Конституционните промени в крайна сметка увеличават политическата несигурност.

Съществува амбиция за монополизация на икономическия процес в рамките на триъгълника ГЕРБ – ПП-ДБ – ДПС.

Повече информация по темата ще намерите тук:
bulgaria.fes.de